

УДК 378.09 : 355

ТЕХНІКА ПІДГОТОКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Ищенко С. О.

Національна академія Національної гвардії України, Україна, Харків

У статті на основі аналізу науково-педагогічної літератури, керівних документів уточнено суть і змістове наповнення понять «військове виховання», «виховна робота» в сучасних Збройних Силах України. Розкрито теоретичні основи, принципи, методiku та прийоми техніки підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів до організації та проведення виховної роботи з підлеглими. Визначено роль виховного впливу на раціональну, емоційну, вольову сфери особистості курсанта. Запропоновано методи та прийоми дієвого виховного впливу на курсантів.

Ключові слова: військове виховання, виховна робота, курсант, техніка виховання, методи виховання, прийоми виховання, форми організації виховної роботи з курсантами.

Ищенко С. А. Техника подготовки курсантов высших военных учебных заведений к воспитательной работе / Национальная академия Национальной гвардии Украины, Украина, Харьков.

В статье на основании анализа научно-педагогической литературы, руководящих документов уточнена сущность и содержательное наполнение понятий «военное воспитание», «воспитательная работа» в современных Вооруженных силах Украины. Раскрыты теоретические основания, принципы, методика и приемы техники подготовки курсантов военных учебных заведений к организации и проведению воспитательной работы с подчиненными. Определена роль воспитывающего влияния на рациональную, эмоциональную,

волевою сфери личности курсанта. Предложены методы и приемы действенного воспитывающего влияния на курсантов.

Ключевые слова: военное воспитание, воспитательная работа, курсант, техника воспитания, методы воспитания, приемы воспитания, формы организации воспитательной работы с курсантами.

Ishchenko S. O. Technique of preparation of students of higher soldiery educational establishments to educator work / the National academy of the National Guard of Ukraine, Ukraine, Kharkiv.

In the article on the basis of analysis of scientifically-pedagogical literature, leading documents essence and rich in content filling of concepts "Military education", "educator work", are specified in modern Armed forces of Ukraine. Theoretical grounds, principles, methodology and receptions of technique of preparation of students of soldiery educational establishments, are exposed to organization and realization of educator work with inferiors. The role of educative influence is certain on rational, emotional, volitional spheres of personality of student. Methods and receptions of effective educative influence offer on students.

Keywords: military education, educator work, student, technique of education, методи education, receptions of education, forms of organization of educator work with students.

Вступ. Однією із актуальних проблем, що мають бути розв'язані в ході реформування та розвитку Збройних Сил України, є вдосконалення виховної роботи із усіма категоріями особового складу, визначення новітніх підходів до виховання захисників Батьківщини. Знання основ військового виховання курсантами вищих військових навчальних закладів є неодмінною умовою набуття ними якостей, необхідних майбутньому військовому фахівцю для ефективної організації та проведення виховної роботи з підлеглими.

Мета статті полягає у визначенні суті, змісту, методики техніки підготовки курсантів до здійснення виховної роботи з особовим складом.

Аналіз наукових публікацій з огляду на досліджувану проблему засвідчив, що проблема військового виховання знаходяться у центрі уваги

багатьох вітчизняних дослідників. Так, теоретичні основи військового виховання, що містять його напрями, принципи, методи та форми, розкриті у ґрунтовних військово-педагогічних дослідженнях М. Нещадима, В. Ягупова [1; 2]. У науковій праці [3] висвітлюються основи морально-психологічного забезпечення бойової та повсякденної діяльності військ. У [4] показані особливості військового виховання та морально-психологічної підготовки військовослужбовців в арміях іноземних держав.

Проте бракує досліджень, присвячених відпрацюванню техніки підготовки курсантів до виховної роботи, організації та проведення виховних заходів у підпорядкованих військових підрозділах.

Як свідчить аналіз наукових праць [4; 5; 6], поняття військового виховання є багатозначним. Узагальнюючи запропоновані в науковій літературі дефініції, схарактеризуємо військове виховання як соціально і педагогічно зумовлений процес впливу на формування та розвиток особистості військовослужбовця. Зазначимо, що виховання відбувається як під впливом зовнішніх чинників (соціалізація), так внутрішніх процесів саморозвитку особистості (індивідуалізація).

Метою військового виховання є підготовка офіцера-патріота, військового професіонала, керівника, вихователя, за яким підлеглі мають безумовно піти на виконання бойового завдання.

У Концепції виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України виховна робота визначається як система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування та розвиток у воїнів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, що має забезпечити високу бойову та мобілізаційну готовність органів управління, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів [6, с. 161].

У змістовному плані виховна робота включає такі складові, як інформаційно-виховна робота, робота з укріплення правопорядку та військової дисципліни, воєнно-соціальна, психологічна, культурно-дозвільна робота.

Висока ефективність підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи значною мірою залежить від оволодіння вихователями методами, прийомами, формами військового виховання, які складають основу техніки підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів до виховної роботи. Зрозуміло, що теоретичним підґрунтям зазначеної техніки є теоретичні основи військового виховання (напрями, принципи, методи, прийоми, форми), знання історії розвитку військового виховання в умовах найдавніших часів, запорізького козацтва, особливостей військового виховання з різними категоріями військовослужбовців за сучасних умов розвитку Збройних Сил України.

У визначенні практичної складової техніки підготовки курсантів ВВНЗ до виховної роботи ми спиралися на теоретико-методичний доробок науковців з огляду на досліджувану проблему. Так, О. Бандурка, В. Тюріна, О. Федоренко ототожнюють педагогічну техніку із педагогічною майстерністю. Цінними для нашого дослідження є визначені науковцями принципи педагогічної техніки, а саме:

1) принцип свободи вибору: у будь-якій виховній або управлінській дії надавати курсантові право вибору за умови, що воно врівноважується усвідомленою відповідальністю за свій вибір;

2) принцип відкритості, що передбачає «зштовхування» курсантів з проблемами, рішення яких лежить поза межами наявного досвіду вихованців, запропонування для розв'язання відкритих педагогічних ситуацій, тобто задач з досить розмитими умовами, таких, що припускає варіанти ;

3) принцип діяльності, що передбачає засвоєння курсантами знань, умінь, навичок, смислів організовувати переважно у формі діяльності;

4) принцип зворотного зв'язку, що означає регулярний контроль виховання за допомогою розвинутої системи прийомів зворотного зв'язку;

5) принцип ідеальності (високого коефіцієнту корисної дії), що передбачає максимальне використання можливостей, знань, інтересів самих вихованців з метою підвищення результативності і зменшення витрат у процесі виховання [7, с. 54–58].

Військовий педагог О. Єфремов вважає, що педагогічна техніка офіцера включає сукупність умінь і навичок офіцера як військового педагога, яка необхідна для ефективного використання системи методів педагогічного впливу на окремих військовослужбовців і колектив у цілому: вміння вибрати правильний стиль і тон у звертанні до підлеглих, вміння управляти увагою, почуття темпу, навички демонстрації свого ставлення до вчинків підлеглих [5, с. 616].

Ми поділяємо думку дослідниці О. Марченко, яка визначає педагогічну техніку як сукупність способів і засобів керування собою та впливу на інших, спрямованих на організацію педагогічно доцільної взаємодії.

Безумовно, у виховній роботі важливо володіти такими засобами педагогічної техніки, як психотехнічні вміння, які забезпечують володіння собою, своїм тілом, способами релаксації (розслаблення) для зняття фізичного та психічного напруження, способами емоційної саморегуляції, витіснення негативних емоцій і заміщення їх позитивними, способи створення робочого творчого самопочуття.

Не менш важливо, на наш погляд, володіти засобами техніки виховання, що дозволяють ефективно впливати на оточуючих. До цих засобів належать такі:

- техніка мовлення – емоційність, образність, інтонаційна виразність, ритм і темп, точність та грамотність мови, чіткість, дикція;
- невербальні засоби – володіння мімікою, жестами, рухами, що сприяють адекватній передачі думок і почуттів [8, с. 12].

Значною мірою ефективність підготовки курсантів до виховної роботи залежить від якості виховного впливу, відповідності його характеру (змісту, спрямованості) меті та завданням виховного процесу. Під виховним впливом

будемо розуміти педагогічну дію на раціональну, почуттєву та вольову сферу особистості військовослужбовця, спрямовану на формування та розвиток у нього необхідних морально-бойових, психологічних, соціальних якостей і властивостей, переконань та ціннісних орієнтацій і настанов.

Система методів виховного впливу подана в табл. 1.

Таблиця 1

Система методів виховного впливу

Переконання	Вправа	Самооцінка
Формування поглядів і обміну інформацією: – навіювання; – розповідь; – діалог; – доведення; – інструктаж; – лекція; – звертання	Організація діяльності: – доручення; – вимога; – змагання; – показ зразків і прикладів; – створення ситуації успіху; – перспектива	Стимулювання оцінки і самооцінки: – зауваження; – ситуація контролю; – заохочення і покарання; – ситуації критики і самокритики; – довіра; – колективна думка

Зрозуміло, що дієвість виховного впливу залежить від його інтенсивності, сили, продуманості, індивідуально-психологічних якостей курсантів як об'єктів впливу. Це означає, що будь-яка виховна дія, виховний захід мають бути ретельно продумані, чітко підготовлені та проведені. Ми цілком погоджуємось з думкою одного з провідних вітчизняних педагогів Е. Дуба про те, що у виховній роботі неприпустимі фальш, поверховість, невизначеність. Практика свідчить, що курсанти гостро їх відчують і реагують негативним чином на прояви з боку вихователів нетактовності, грубості, неповажного ставлення [6].

Частина, елемент певного методу виховання, що відповідає конкретній педагогічній ситуації, називається прийомом виховання. Слід зазначити, що певний спосіб виховання залежно від ситуації може виступати методом, прийомом виховання, а також методом (прийомом) вивчення особистості.

Зазначені методи виховного впливу на особистість курсанта реалізуються у проведенні виховних заходів, виховних вправ. Підкреслимо, що ці поняття в теорії та практиці військового виховання часто ототожнюються із поняттям «форма виховання». Існує значна кількість типологій форм виховання за різноманітними підставами. На наш погляд, у контексті дослідження в основу класифікації можна покласти вид контактування вихователя та вихованця: безпосередній і опосередкований.

Так, дієвими формами прямого (безпосереднього) виховання є індивідуальні та групові бесіди різного характеру (етичні, профілактичні, дискусійні), аналіз поведінки або службової діяльності, проведення загальних зборів, сумісна участь вихователів і вихованців у різноманітних виховних заходах (вікторинах, спортивних змаганнях, диспутах), сумісна службова діяльність (бойове чергування, вартова служба, польові виходи, обслуговування та ремонт бойової техніки).

Якщо вихователь не має безпосереднього контакту з курсантом, він може здійснити виховний вплив через засоби масової інформації, використання можливостей творів художнього мистецтва, кіномистецтва, літератури, громадської думки.

Зазначимо, що форми та методи виховання знаходяться в діалектичному взаємному зв'язку, причому метод (прийом) виховання відбиває змістовний аспект виховної роботи, а форма – організаційні особливості виховного заходу. Цікаві форми виховання в поєднанні з адекватними методами виховного впливу оптимізують виховну роботу з курсантами, готують їх до подальшої педагогічної діяльності.

Висновки. Тож, теоретичним підґрунтям техніки підготовки курсантів до виховної роботи є знання вихователями теоретичних основ військового

виховання (напрямків, принципів, концептуальних основ). У практичному плані володіння технікою підготовки курсантів до виховної роботи означає доцільний вибір методів, прийомів, форм виховного впливу на курсантів.

У перспективі подальших розвідок передбачається уточнити особливості техніки підготовки сержантського складу до виховної роботи з курсантами.

Література

1. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія. – К. : Київський університет, 2003. – 852 с.
2. Військове виховання: історія, теорія та методика : навчальний посібник / За редакцією кандидата педагогічних наук, доцента В. В. Ягупова. – К. : Київський університет, 2002. – 560 с.
3. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник ; у 2 ч. Ч. 1 / [В. М. Вилко, В. М. Грицюк, В. Г. Дикун та ін.] ; за заг. ред. В. В. Стасюка. – К. : НУОУ, 2012. – 464 с.
4. Ліпатов І. І. Основи військового виховання : навч. посіб. / І. І. Ліпатов. – Х. : ХУ ПС. 2006. – 218 с.
5. Ефремов О. Ю. Военная педагогика : учебник для вузов / О. Ю. Ефремов. – СПб. : Питер, 2008. – 640 с.
6. Дуб Е. П. Основи військової педагогіки : навч.-метод. посібник / Е. П. Дуб. – Х. : ХУ ПС, 2009. – 354 с.
7. Бандурка О. М. Основи педагогічної техніки : навч. посібник / О. М. Бандурка, В. О. Тюріна, О. І. Федоренко. – Х. : ТИТУЛ, 2006. – 176 с.
8. Марченко О. Г. Основи педагогічної майстерності. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 112 с.

References

1. Neshchadym M. I. Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. – K. : Kyivskyi universytet, 2003. – 852 s.

2. Viiskove vykhovannia: istoriia, teoriia ta metodyka : navchalnyi posibnyk / Za redaktsiieiu kandydata pedahohichnykh nauk, dotsenta V. V. Yahupova. – K. : Kyivskiy universytet, 2002. – 560 s.
3. Moralno-psykholohichne zabezpechennia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy : pidruchnyk ; u 2 ch. Ch. 1 / [V. M. Vylko, V. M. Hrytsiuk, V. H. Dykun ta in.] ; za zah. red. V. V. Stasiuka. – K. : NUOU, 2012. – 464 s.
4. Lipatov I. I. Osnovy viiskovoho vykhovannia : navch. posib. / I. I. Lipatov. – Kh. : KhU PS, 2006. – 218 s.
5. Efremov O. U. Voennaia pedahohyka : uchebnyk dlia vuzov / O. U. Efremov. – CPb. : Pyter, 2008. – 640 s.
6. Dub E. P. Osnovy viiskovoi pedahohiky : navch.-metod. posibnyk / E. P. Dub. – Kh. : KhU PS, 2009. – 354 s.
7. Bandurka O. M. Osnovy pedahohichnoi tekhniky : navch. posibnyk / O. M. Bandurka, V. O. Tiurina, O. I. Fedorenko. – Kh. : TYTUL, 2006. – 176 s.
8. Marchenko O. H. Osnovy pedahohichnoi maisternosti. – Kh. : Vyd. hrupa «Osnova», 2009. – 112 s.